

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1996 m. gruodžio mėn. 28 d. / December 28, 1996

Nr. 253(45)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Vilnius — Šiaurės Jeruzalė

Lapkričio 24 dienos sekmadienio „New York Times“ pirmajame puslapyje Michael Specter pradeda straipsnį „In Lithuania, Storied Jewish Books Languish“ tokiais žodžiais: „Vilnius, lapkričio 21 diena. Dešimtys tūkstančių retų hebraiškų ir jidiš tekstų guli dulkėtose krūvose buvusioje katalikų bažnyčioje, išdžiūvę ir užmiršti. Daugelis jų yra iš 17-ojo ir 18-ojo šimtmečių, kai šis miestas tapo sau lygaus neturintis žydų intelektualinio ir dvasinio atsinaujinimo centras. Knygos, kurios sudaro, ekspertų nuomone, vieną didžiausių tokių rinkinių visame pasaulyje, pirmąsias buvo slepiamos nuo nacių, o tada dešimtmečius nuo slepiamos nuo sovietų po krūvom žemės ūkio statistikų. Jos yra Lietuvos Nacionalinės bibliotekos nuosavybė. Jos direktorius sako, kad tai sudaro 'neįkainojamą turtą'. Bet mokslininkai nėra gavę pastovaus įėjimo bažnyčion, ir dvi moterys, kurios bando kataloguoti knygas, sako, kad jos nežino, kiek knygų dar likę patikrinti.“

Tos dvi moterys yra Larissa Lampert, kuri dėsto biblinę hebrajų kalbą ir rabinišką literatūrą Vilniaus universitete, ir Fira Bramson, pergyvenusi holokostą. Larissa sako: „Tai mūsų palikimas. Čia yra viskas, kas išliko iš žydų kultūros Lietuvoje. Mes turime tai išgelbėti, kad primintume žmonėms, kas čia kadaise klestėjo.“

Michael Specter pažymi, kad Lietuvoje likę tik keturi tūkstančiai žydų. Bendruomenės vadovai sako, kad šios knygos yra stiprus ryšis su jų paveldėjimu, kurį naciai ir sovietai bandė išnaikinti. Tos knygos yra surinktos iš svarbiausių įėjimų ir bibliotekų Rytuose Europoje. Žydų mokslininkai sako, kad knygos neturėtų likti Lietuvoje, kur naciai nužudė 240,000 žydų. „Knygos yra neįkainojamos vertės ir jos priklauso žydų tautai“, sako Allan Nadler, tyrinėjimų direktorius YIVO institute (kuris yra skirtas žydų ir jidiš kultūrai ir raštijai, įkurtas Vilniuje 1925 metais ir perkeltas į New York'ą po Antrojo pasaulinio karo). „Kito tokio rinkinio nėra niekur pasaulyje, o šios knygos nėra niekam dabar Lietuvoje gyvenančiam naudingos. Man nesvarbu, ar jos būtų atvežtos į New York'ą, ar Jeruzalę, ar kur kitur,

kur žydai galėtų jomis pasinaudoti. Bet joms trūnyti Lietuvos bažnyčioje kelia apmaudą“. Tačiau daugelis tų žydų, kurie pasilikę Vilniuje, sako, kad iš Lietuvos išvežant šį palikimą reikėtų neigti 600 metų žydų kultūrą tokioje gyvybingoje ir žydų kultūrai svarbioje vietoje, kad ji buvo vadinta „Šiaurės Jeruzalė“.

Sunku pervertinti Vilniaus svarbą pastarųjų trejų šimtmečių žydų kultūrai. Šio šimtmečio pradžioje Vilniuje buvo šimtas sinagogų, ir net keturiadesimt nuošimčių Vilniaus gyventojų buvo žydai. Net šeši jidiš dienraščiai buvo Vilniuje spausdinami. Žydų „Bund“ buvo įsteigtas Vilniuje. Čia gimė pats garsiausias jidiš repertuarinis teatras — Vilniaus Trupė. Vienas iš garsiausių žydų kultūrinių centrų — Strašun biblioteka — buvo Vilniuje. Elfas ben Solomon Zalmen — Vilniaus Gaonas čia prieš du šimtus metų pradėjo žydų Apšvietos amžių, ragindamas žydus studijuoti gramatiką, astronomiją ir kitus mokslus, ne vien tik Torą.

Penktadienį lapkričio 29 dieną „The New York Times“ vedamajame „A Jewish Heritage Endangered“ toliau svarsto sekmadienį pradėtą temą. „Vilniuje bandoma atgaivinti žydų gyvenimą, bet trūksta ir finansinių, ir kultūrinių išteklių. Senstančių hebraiškų ir jidiš tekstų išsaugojimas yra pirminis reikalavimas. Žydų kultūrinės institucijos Europoje, Izraelyje ir Amerikoje turėtų suteikti finansinę ir techninę paramą perkelti rinkinį į labiau tinkamas patalpas Vilniuje, kur medžiaga galėtų būti restauruojama, kopijuojama ir kataloguojama. Laikymas medžiagos Vilniuje suteiktų žydų bendruomenei tame mieste testinumo pajautą ir būtų įkvėpimas miestui, kuris dar vis rungtijasi su dešimtmečiais besitesiosiomis represijom ir jėga primesto paties istorijos paneigimu. Patys tekstai pagyvėtų, jei būtų studijuojami toje vietoje, kurioje jie buvo sukurti.“

Kaip viskas supaprastėja, kai Lietuva nepriklausoma. Nereikėjo metų ar mėnesių publicistikos pasiekti sprendimo. Lietuvos Seimo pirmininkas Vytautas Landsbergis spaudai davė Seimo nutarimą, kad Vilniaus Gaono sukakties proga bus atidaryta Gaono vardu

Ir vėl grįžtant prie Čiurlionio...

VYTAUTAS A. JONYNAS

Jean-Claude Marcadé. L'AVANT-GARDE RUSSE 1907-1927. Tout l'art. Histoire. Paris: Flammarion, 1995. 479 puslapiai.

Jau yra tekę užsiminti*, kad jei anksčiau abstrakčio meno pradininku buvo laikomas Vasilijus Kandinskis, tai pastaraisiais metais meno istorikai vis labiau linkę tą tėvystę priskirti kitiems. Čekui Muchai arba mūsų Mikalojui Konstantinui Čiurlionui. Keista, abiem atvejais, ne paryžiečių.

Neseniai išėjusioj iš spaudos Jean-Claude Marcadé knygoj *L'Avant-garde russe, 1907-1927* pažvelgiama į šią kontroversiją iš kiek skirtingo regos taško ir, sakytumėm, diplomatiškai. Bet pirma tarkim kelis žodžius apie patį veikala.

Ankstesnes užuominas apie Čiurlionio vaidmenį aptikdavome beveik išimtinai albuminio tipo („Coffee-table book“) leidiniuose, glaudai aptariančiuose mūsų dienų, 20-ojo amžiaus, tapybos bei skulptūros raidą. Jean-Claude Marcadé studijos dėmesio centras nepalyginamai siauresnis. Jo siekiamybė yra apsaugoti Rusijos meno raidos originalumą, novatoriškumą, „pirmenybę“ ar, jei norit, „pranašumą“ labai trumpame 1907-1927 metų skulptūrinio laikotarpio. To periodo pasirinkimas neatsitiktinis. Kaip kiekvienam žinomai, ne Hitleris pats pirmas pasmerkė vadinamąjį „išsigimusį meną“ („Entartete Kunst“), bet tėvelis Stalinas su savo sėbrais. Nuo 1927 metų bet koks eksperimentavimas, bet koks naujų kelių ieškojimas meno srityje buvo šluote iššluotas.

Jei savo šore, skirtingu formatu, Jean-Claude Marcadé knyga skiriasi nuo įprastinių meno leidinių, tai iliustracijų jai netrūksta. Apytikriai apskaičiavus, joje esama 122 spalvotų ir apie 420 nespaltvotų reprodukcijų, kartais tiesa, negailestingai sumažinto formato. Bet jau sprendžiant iš

* Vytautas A. Jonynas, „Apie amžinai žaliuojantį Čiurlionį (Hajo Duechting: *Vasilijus Kandinskis, 1866-1944. Révolution de la peinture. Tevishės žiburiai*, 1992 m. sausio 7 d.

pavadinta biblioteka, kuri bus Mažvydo Nacionalinės bibliotekos dalis. Šioje Gaono bibliotekoje bus saugojami ir tyrinėjami Vilniaus žydų kultūros turtai. Tai puikus ir Vilniaus atečiai daug žadąs Seimo sprendimas.

(a.a. ll.)

cituojamų šaltinių, iš pridamos bibliografijos ir, savaime aišku, ir paties turinio, Jean-Claude Marcadé veikalas yra tikrai pionieriško masto darbas. Jame aptariami labai detalai visi anuometinio rusų meno poslinkiai — neoprimitivizmas, cezianizmas, rusiškasis fauvizmas, kubo-futurizmas, ankstyvasis abstraktizmas, suprematizmas, konstruktivizmas bei Matiuchino ir Filonovo mokyklų poveikiai. Neatrodė, kad autorius būtų dėstęs universitete. Apie jį sakoma, kad jis slavistas, meno knygų vertėjas, ir garsiojo prancūzų CNRS (Centre National de la Recherche Scientifique) darbuotojas. Iš veikalo aiškiai juntama, kad jis yra rimtai išnaršęs muziejus bei archyvus, peržvelgęs turimas rusų menininkų atsiminimų bei korespondencijų knygas. Jam gerai pažįstami menininkų tarpusavio pavydai, kerštavimai, nesutarimai, patyčios...

Nenuostabu, jei ir Čiurlionio pavardė pirmą kartą sumirga knygos tekste mums nelabai malonioj šviesoje — D. Burliuko atkirtyje meno kritikui A. Benois. Tarp kitko, niekur viešai iki šiol neskelbtam laiške:

„Visi yra prieš mus“, rašo Burliukas. „Aš, o taip pat ir Vladimiras Burliukas, G. Jakulovas ir kiti, negalime niekur išstatyti parodon savo darbų ir nėra prasmės goustis, kad kas pasikeis sekančiais metais, kadangi niekas nepasikeis. Vorkino ir Čiurlionio vulgarijės liks ir toliau patrauklesnėm ir lengviau prieinamom žmonėms“ (p. 26).

Prie abstraktingos tapybos atsidarimo Jean-Claude Marcadé sąmoningai prieina palengvėle, smulkiais žingsneliais.

„Abstrakcija“, rašo jis, „neabejotinai dominuojanti XX amžiaus meno apraška, perversmas mūsų mintijime, susirado Rusijoj sau irgi palankią dirvą“. Ir čia pat cituoja jis Jean Cassou mintis apie tai, kad bergždžias yra reikalas ieškoti, kam priskirtinas tos pakraipos pradininko titulas, tarsi būtų kalbama apie kokį išradimą pramonėje. Jo manymu, „kiekvienas tų genialių menininkų yra savitu abstrakčio meno išradėju, teisingiau yra 'savojo abstrakto' sutvėrėju“ ir „mėgint pasvert ar palyginti tarpusavy jų inasą esą beviltiška“.

Pritardamas Jean Cassou nuomonei, Jean-Claude Marcadé savo ruožtu pripažįsta, kad esama įvairių abstrakcijos lygmenų ir stilių — lyrinių, geometrinų, natūralistinių, konceptualių ir t.t. „Natūralistinė abstrakcija“ jis, sakysim, pavadina tokį stilių, kada atsisakoma tapyti aiškiai izoliuotais, tvirtais kontūrais apibrėžtas, figūras, pasitenkinant vien fragmentais, gabalais, pasisavintais iš supančios tikrovės kaip, pavyzdžiui, dangaus skliauto ar vandenų, šešelių ant žemės, mūro fragmentų ar audinio rietimo, gabalais. Tolesniam poskyryje spėjiojama, kaip galėjo ilgainiui išsivystyti (pradedant Turner'iu) vis radikalesnis konkretaus objekto drobėje atmetimas. Palaipsniui mažindami objekto

E. Kvedarasko plakatas Čiurlionio šimtmečiui.

Jono Tamuliūčio nuotrauka

„išskaitomumą“, kai kurie tapytojai intuityviai, pasamones po veikyje, nutapę drobes, kuriose nebebuvo įžvelgiama akim objekto kontūrų.

„Tai kai kurių Gustave Moreau akvarelių atvejais“, teigiama toliau, „o Rusijoj — lietuvių, simbolistinio dailininko Čiurlionio atvejais. Kupinuos intensyvumo jo darbuose kai kas yra linkęs“ (čia esama nuorodos į bibliografiją), „įžvelgti pirmąjį rusų abstraktistą. Faktas, kad Čiurlionio būta kompozitoriaus (jis yra pirmas klasikinės lietuvių kompozitorius), nėra bereikšmis. Muzikos modelis pasitarnaus be kitko ir kitiems rusiškojo abstrakto kūrėjams (ypatingai Kandinskio bei Larionovo atvejais)“.

„Gyvendamas Tahiti saloj 1899 metais Gauguin'as aiškino, kokį vaidmenį privalanti vaidinti spalva moderniajam mene; ji turinti vibruoti nelyginant muziką. Argi Matisse nėra pareiškęs savo „Tapytojo užrašuose“, pasirodžiusiuose žurnale *La Toison d'or*, jog spalvų harmonijos esančios panašios į garsų harmonijas muzikinėje kompozicijoje“?

„Sprendžiant iš to, kad Čiurlionio yra pavykę perteikti visatos sferų muziką, dangaus skliautų ir jūrų tolių begalybę, žemės rutulio magmą, nupliektą perregimos žvaigždžių šviesos, jam buvo neįmanoma neįsakyti (kas kart vis labiau lengvasvoriu potėpiu) peizažų, esančių anapus pažįstamosios mums tikrovės, pagavų“.

„Ikonoografiniu požiūriu, jisai [Čiurlionis] nuklydo, jei ne prie pat Abstrakto, tai bent iki tam tikros nefigūracijos [non-figuration] laipsnio. Monet, tapydamas savus Londono peizažus, buvo priėjęs prie dar didesnio drobės už

gardinėj rusų meno sklaidoj. Tas pastraipas palydi dvi Čiurlionio darbų („Jūros sonatas“ ir „Kalno“) nespaltvotos reprodukcijos. Nors tos nespaltvotos, labai sumažinto dydžio nuotraukėlės yra labai neryškios ir neįspūdingos, vis vien skaitytojai aki-vaizdu, kad Čiurlionio laikytasi itin atokiai nuo pagrindinio avangardistų — neoprimitivistų, fauvistų, kubo-futuristų — srauto.

Kaip minėjom, *L'Avant — garde russe* imponuoja autoriaus kruopštumu bei erudicija. Jos pratarinėj tariamas iššūkis, išsakomas šiais žodžiais: „parodyti pasauliui, kad ne vien rusų tauta gali didžiulius savo milžiniška literatūra, reto turtingumo muzika, ir originaliu baletu, bet taip pat ir 'neturtingaisiais savo giminačiais' — tapytojais bei skulptoriais“. Jean-Claude Marcadé neabejotinai jį pilnai įgyvendina.

Tačiau staigmenos tuo nesibai-gia. Jų aptinkam ir veikalo priduos — bibliografijos skyriuje. Nuorodų pastraipoj į Čiurlionio kūrybos aptarėjus, tiek straipsnių, tiek knygų pavidalų, cituojami pagrindiniai šaltiniai, bet čia pat pažymima, kad išsamę bibliografiją skaitytojas galės susirasti Aleksis Rannit veikale: *Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. Lithuanian Visionary Painter* (1984). Nelauktu ir įsta-bių dalyku yra tai, kad minimoji knyga yra „atplaišų“ leidiniu, išleista, kaip kad pilnai cituojama, Čikagoj Lithuanian Library Press pastangom. O tokie reiškiniai, kad svetimtaučiai intelektualai cituotų įsėivijos leidi-nius, sakykim, yra pažymėtina

(Nukelta į 3 psl.)

Ada Sutkuvienė

Angelas, paskendęs materializme 1995, pluoštas

Ados Sutkuvienės pluoštinio meno paroda Lietuvių dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois, vyksta iki 1997 metų sausio 12 dienos.

Šiame numeryje:

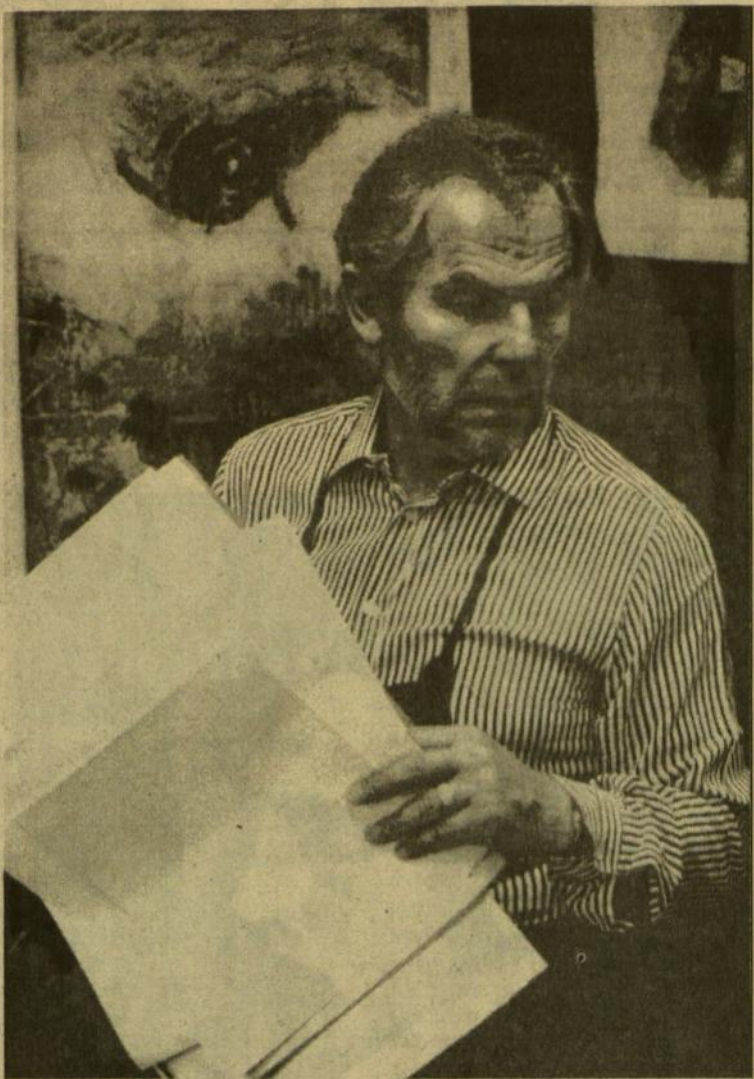
Šiaurės Jeruzalė tebėra brangintina • Čiurlionio kaip abstraktizmo pradininko vaidmuo naujame meno istorijos veikale • Apie dailininką Romą Viesulą (1918–1986) jo mirties dešimtmečio proga • Juozės Krištolaitytės eilėraščiai • „Draugo“ kultūrinio priedo 1996 metų turinys

Prisimenant dailininką Romą Viesulą

JŪRA VIESULIENĖ

Romas Viesulas (Romualdas Veselauskas) gimė 1918 metais rugsėjo 11 dieną Gerdainių kaime, Lasų valsčiuje, dabartinėje Latvijoje, vos Lietuvai paskelbus nepriklausomybę. Tai mažas bažnytkaimis, kuriame sustoja traukinys iš Daugpilio. Po karo ši Lietuvos dalis, o tuo pačiu ir Veselauskai, atsidūrė Latvijoje. Lietuva bene už tai gavo Palangą. Romo motina Juzefa Kozukauskaitė kilusi iš Žemaitijos. Ji baigė Zakopanėje, Lenkijoje, gubernantės mokyklą ir tikėjosi lietuvių dvarininkų šeimoje gauti darbą. Su Romo tėvu, Juozu Veselausku, ji susipažino Maskvoje revoliucijos metu ir už jo išteko 1916 metais. Jie grįžo į Gerdainius gyventi su vyro motina. Romo motina buvo ramaus būdo ir labai religinga, o tėvas buvo labai energingas ir kūrybingas žmogus. Jis labai mėgo teatrą. Daugpilyje suorganizavo savo teatrą, rašė vaidinimus, statė spektaklius. Namuose jo nebūdavo — motina ir žmona tvarkė namus. Bet laukus reikėjo dirbti, o Romo tėvas to darbo purtėsi. Vakarais grįžęs iš teatro naktimis ardavo lauką. Jis greit gavo džiuvą. Romui sulaukus dešimt metų, tėvas mirė. Liko keturi vaikai: Vytautas (vyriausias), Romas, Kostas, ir Lionė. Motina augino vaikus, o močiutė bandė tvarkyti ūkį. Kadangi vyrų nebuvo, į ūkį atėjo pusininkai, kurie vykdė žemės ūkio darbus. Iš Romo tėvo pusės (Veselauskų) močiutė buvo labai sulenkėjusi ir Lietuvos nemėgo. Močiutės įtaigaujama šeima kalbėjo lenkiškai. Iš senų laikų, Romo motinos giminė turėjo lenkišką herbą, tačiau abiejų Romo tėvų šeimos buvo kilusios iš Žemaitijos.

Po tėvo mirties, besidalinant ūkį su pusininkais, šeima skurdžiai gyveno. Vasaros metu Romas važiuodavo pas tetą Rimšienę (motinos seserį) piemenauti dideliame ūkyje Žemaitijoje. Pas savo tetą Rimšienę, kuri buvo stipri lietuvių patriotė, Romas suprato, kad jis lietuvis, o ne lenkas ar latvis. Vieną vasarą kita teta, Zosė, inteligentė, gimnazijos mokytoja, suruošė visos giminės sąskrydį, kurio metu Romas įsitikino, kad jiems reikėtų namuo-

Dailininkas Romas Viesulas dėsto studentams 1985 metais. Šių metų lapkričio 7 dieną suėjo dešimt metų nuo jo mirties.

se kalbėti lietuviškai, o ne lenkiškai. Grįžęs namo aštriai susikirtu su močiute, ir užsispyręs kalbėjo lietuviškai, kad ir sunkiai. Tetos Zosės dėka Romas ir brolis Kostas gavo stipendijas lankyti Lietuvių gimnaziją Rygoje. Ten gyveno bendrabutyje, ir tik šventėm ir vasarom grįždavo namo. Gimnazija Romą visiškai sulietuvino — jis pasidarė aršiu patriotu. Ją baigė 1939 metais. Nors visi mokytojai matė, kad Romualdas turi didelį talentą menui, Romas pats to neįvertino. Jis lengvai piešė mokytojo rimtą menininką, Romas pats to neįvertino. Jis lengvai piešė mokytojo rimtą menininką, Romas pats to neįvertino. Jis lengvai piešė mokytojo rimtą menininką, Romas pats to neįvertino.

Jurgis Šaulys, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras, tuo metu ėjęs generalinio konsulo pareigas Philadelphiaje, Jungtinėse Amerikos Valstybėse.

Diplomatijai rengdamasis Romas studijavo teisę dvejus metus Rygos universitete. 1941 metais jis persikėlė gyventi į Lietuvą, toliau tęsė studijas Vilniaus universitete, lankė Vilniaus teatro studiją. Bet rusams artėjant, visos šeimos nutarimu, 1944 metų spalio mėnesį Romas ir Kostas, būsimas kunigas, pasitraukė į Vakarų, o Vytautas ir sesuo Lionė liko su motina tėviškėje. Vokietijoje Romas ir karo metu, ir po jo blaškėsi — dalyvavo teatre (teatre jis draugai praminė Viesulą), dirbo įvairius darbus, ir tik susirgęs ir atsigulęs į ligoninę, vėl pradėjo piešti. Tada pats Romas suprato, jog jis turi talentą menui. „Dypukų“ laikais 1947 metais stojo į prancūzų zonoje, Vokietijoje,

įsteigtą pabaltiečių Freiburg'o meno mokyklą ir ją baigė 1949 metais. 1951 metais Freiburg'e surengė pirmąją personalinę parodą.

Freiburg'o meno mokykloje, bedirbdamas su profesorium Telesforu Valium, Viesulas pamėgo grafiką ir Valiaus priežiūroje ją baigė, apvainikuodamas diplomą stipendija studijas pagilinti Paryžiuje, žymioje meno mokykloje, Ecole des Arts et Metiers. Paryžiuje jam gerai sekėsi. 1951 metais, kaip ir daugumas pabėgėlių, Romas Viesulas atvyko į Čikagą pas pusbrolių ir su kitais draugais iš Freiburg'o meno mokyklos įniko į darbus.

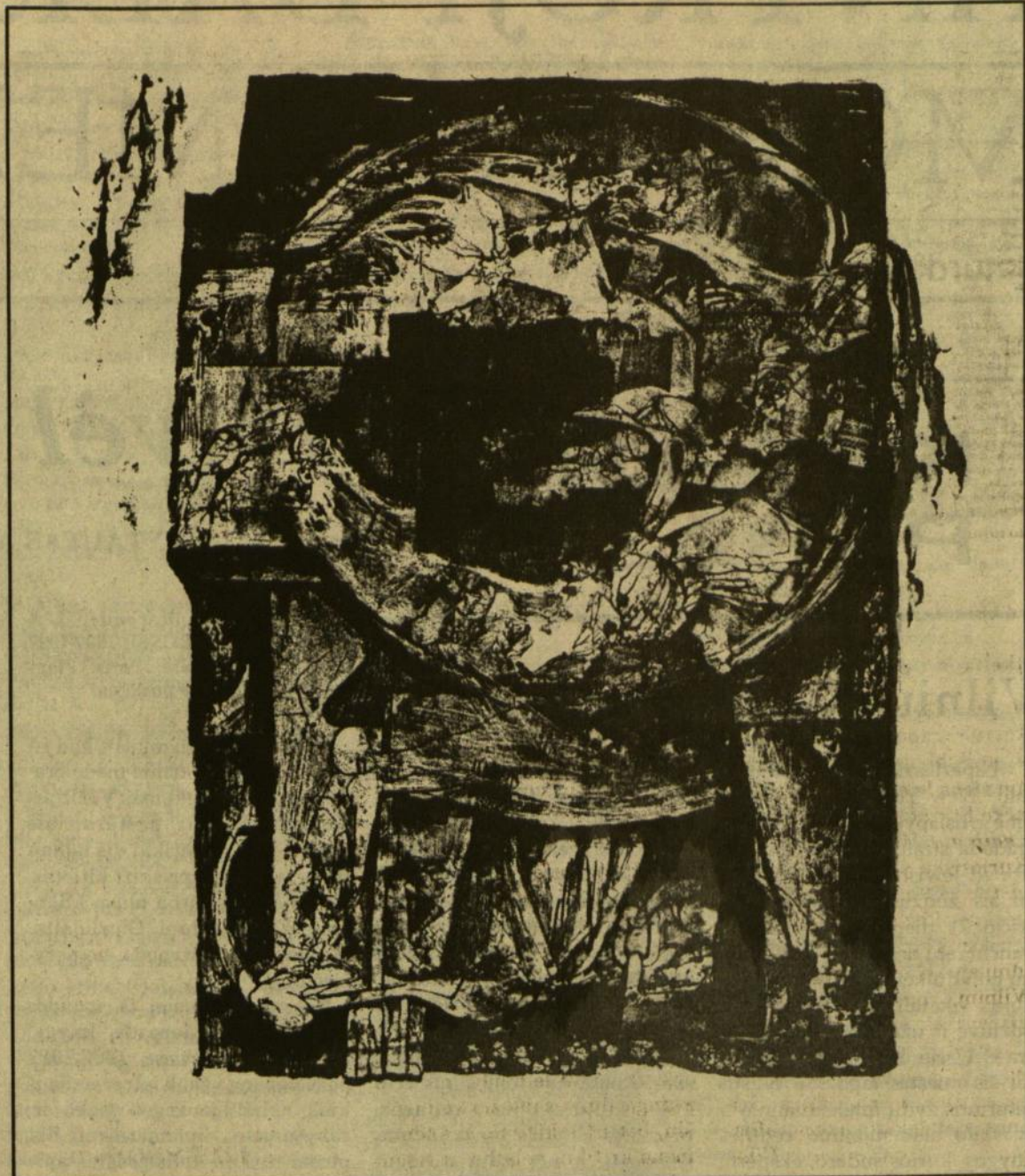
Jam rūpėjo grafika. Čikagoje Romas visas laisvas dienas ir vakarus dirbo grafikos studijoje, o dienos metu pinigų užsidirbti su draugais dažė Sv. Kryžiaus bažnyčią. Tą bažnyčią dažė ir dailino keli lietuviai menininkai, dauguma Freiburg'o meno mokyklos auklėtiniai. Po kelerių metų Čikagoje Romui paaiškėjo, kad visos meno judėjimas — parodos, menininkai, meno mokyklos, ir t.t., vyksta New York'e, ne Čikagoje. 1952 metais jis nutarė keltis į New York'ą.

New York'e gavo darbą per lietuvių draugus. Kurį laiką piešė antybes ir gulbes ant plastmasinių dušo užuolaidų, o vėliau rimtesnį darbą gavo vienoje architektūros firmoje ir piešdavo projektų modelius klientūrai. New York'e grafiką kūrė ne namuose, o Blackburn Studios. Ten susipažino su daug dailininkų ir pradėjo dalyvauti įvairiose parodose bei meno konkursuose. Jo karjera lėtai stūmėsi į priekį. Romas aplankė daugybę galerijų, kurių visose atsakymas į klausimą: „Ar sutiktumėte paimti mano darbus pardavinėti galerijoje?“, buvo trumpas „Ne!“.

New York'e meno pasaulis buvo užduras. Romui buvo sunku į tą pasaulį prasimušti. Aplamai tie metai New York'e buvo labai sunkūs. Pagaliau rado vieną galeriją, Wyehe Gallery, kuri jo darbus pradėjo garsinti. Galerijos savininkas Wyehe Romą paskatino prašyti prestižinės Guggenheim Fellowship stipendijos, kurią Romas gavo 1958 metais. Po metų Paryžiuje jo kūriniai pradėjo patekti į svarbias parodas, meno muziejų kolekcijas. Viesulas tapo grafikos meno pasaulyje, o ypač litografijoje, žinomas ir svarbus dailininkas. Guggenheim stipendiją turėdamas, Paryžiuje Romas ją panaudojo sukurti „Dainų“ ciklą — dešimt litografijų lietuvių liaudies dainų temomis. Jas išspausdino Desjorbet studija, Paryžiuje.

Antrą Guggenheim stipendiją Viesulas gavo 1964 metais — šį sykį važiavo į Romą, Italiją. Ten būdamas American Academy, sukūrė dviejų dalių ciklą „Pastabos apie vaizdą ir garsą“ („Notes on Image and Sound“) — juoda/balta ir spalvotos litografijos pirmoje dalyje; balti reljefai antroje dalyje. Šis ciklas laimėjo kelias premijas ir yra keliuose svarbiuose muziejuose. Trečią Guggenheim stipendiją gavo 1968 metais ir ją besinaudodamas sukūrė juodų reljefų ciklą „Raudos“.

Grafiką Romas pradėjo dėstyti netikėtai. Wyehe galerijos savininkas ragino Romą bandyti dėstyti meno mokykloje, nors Romas baiminosi, kad jo anglų kalba nepakankamai gera. 1959 metais Temple universiteto (Philadelphia) meno mokykloje, Tyler School of Art, Romas gavo darbą dėstyti grafiką vieneriems metams. Po metų taip viskas susiklostė, kad jis ten buvo priimtas į profesūrą ir po kelerių metų tapo grafikos skyriaus vedėju. Viesulai labai patiko dėstyti. Iš pradžių jis manė, kad dėstymas trukdys jo kūrybai, tačiau pamatė, kad darbas su jaunimu ji

Romas Viesulas. „ECO“ iš ciklo „Pastabos apie vaizdą ir garsą“. 1965. Litografija.

palaikė kūrybingu ir jaunatvišku.

Romas buvo puikus mokytojas — po mirties pasipylė laiškai iš jo buvusių mokinių, sakantių, kaip labai Viesulas jiems padėjo kūrybiškai išsivystyti. Romas ugdydavo studento menišką pajautimą ir skatindavo studentą išreikšti tai, ką jis pats jaučia, o ne kartoti kitų menininkų ar mokytojų darbus. Romas buvo vienas iš tų dėstytojų, kuris prisiėmė prie Tyler meno mokyklos iškilimo ir pirmaujantių meno mokyklų eiles. Mokyklos profesūroje dirbo daugybę gerų dailininkų, kurių meno darbai, tarp jų ir Viesulo, buvo žinomi visoje Amerikoje.

Su Romu Viesulu susipažinau, bedirbdama Pirmojo pasaulio lietuvių jaunimo kongreso Finansų komitete. Man teko keliauti po JAV lietuvių gyvenvietes rinkti aukas Kongresui. Philadelphiaj būdamas sutikau Romą Viesulą, tada jau pasižymėjusį daili-

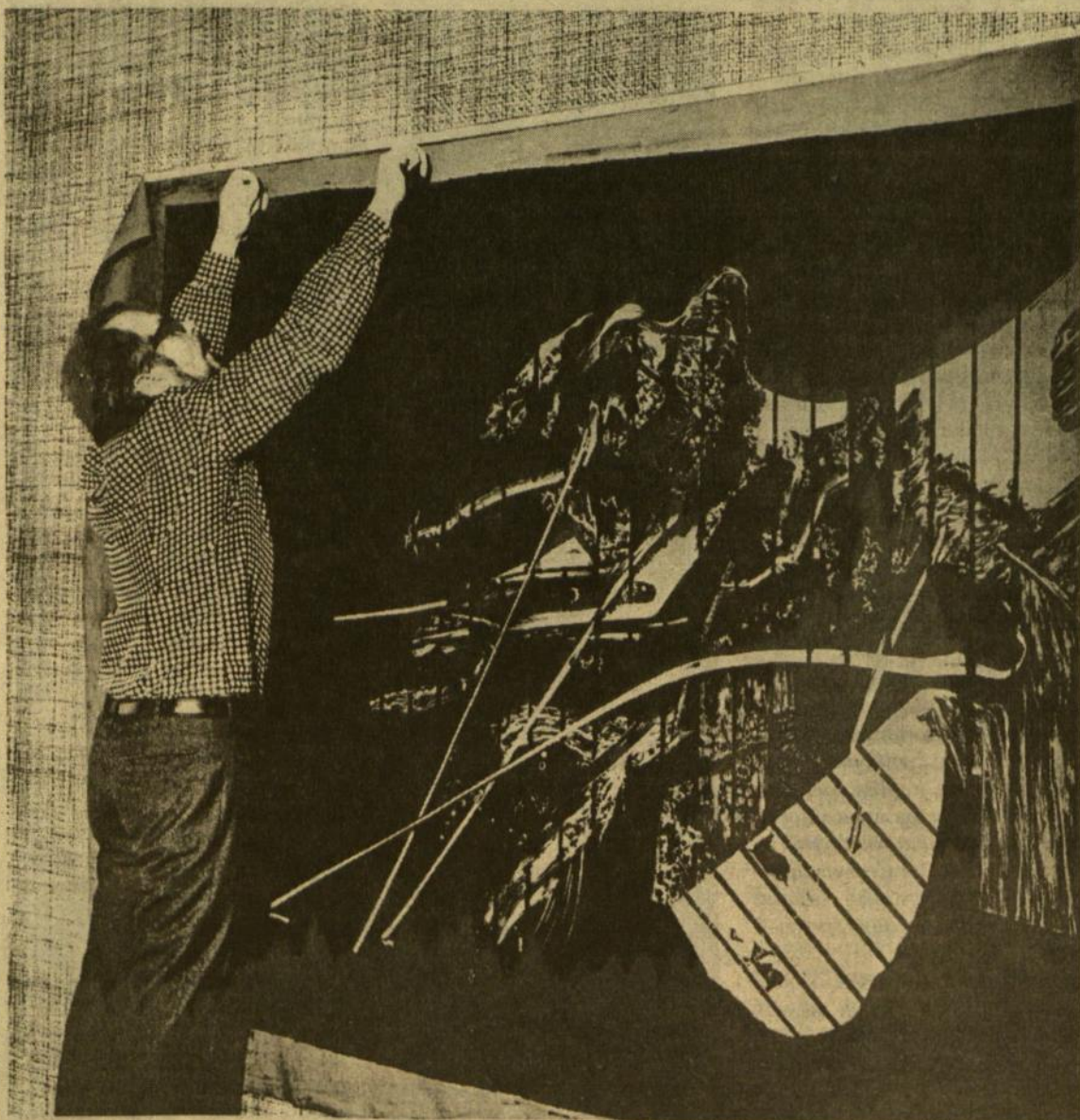
ninką. Mes susituokėm 1968 metais ir apsigyvenom Philadelphiaje. Gyvenimas su Romu buvo labai įdomus — ne tik iš meniškio taško, bet iš žmogiškos pusės taip pat! Man atsivėrė naujas pasaulis. Jis buvo vyresnės, negu mano kartos, asmuo (jo bendraamžiai: Kostas Ostrauskas, Jonas Mekas, Henrikas Nagys, Liūnė Sutema, Marius Katiliškis, Vytautas Ignas, Aleksandra ir Vytautas Kasiubos, Darius Lapinskas, Viktoras Vizgirda, Telesforas Valius ir daug amerikiečių dailininkų, muzikų). Jo draugai buvo rašytojai, menininkai, poetai, muzikai. Jų galvosena nieko bendro neturėjo su mano, Amerikoje užaugusios jaunos moters, galvosena. Jo visas gyvenimas sukosi tik apie meną: dėstymą universitete, o be to, beveik kas savaitę jis dalyvaudavo su savo darbais naujose parodose ir konkursuose. Mes lankydavomės kas savaitgalį galerijose ir muziejuose New York'e, Philadelphiaj, Wa-

shington'e.

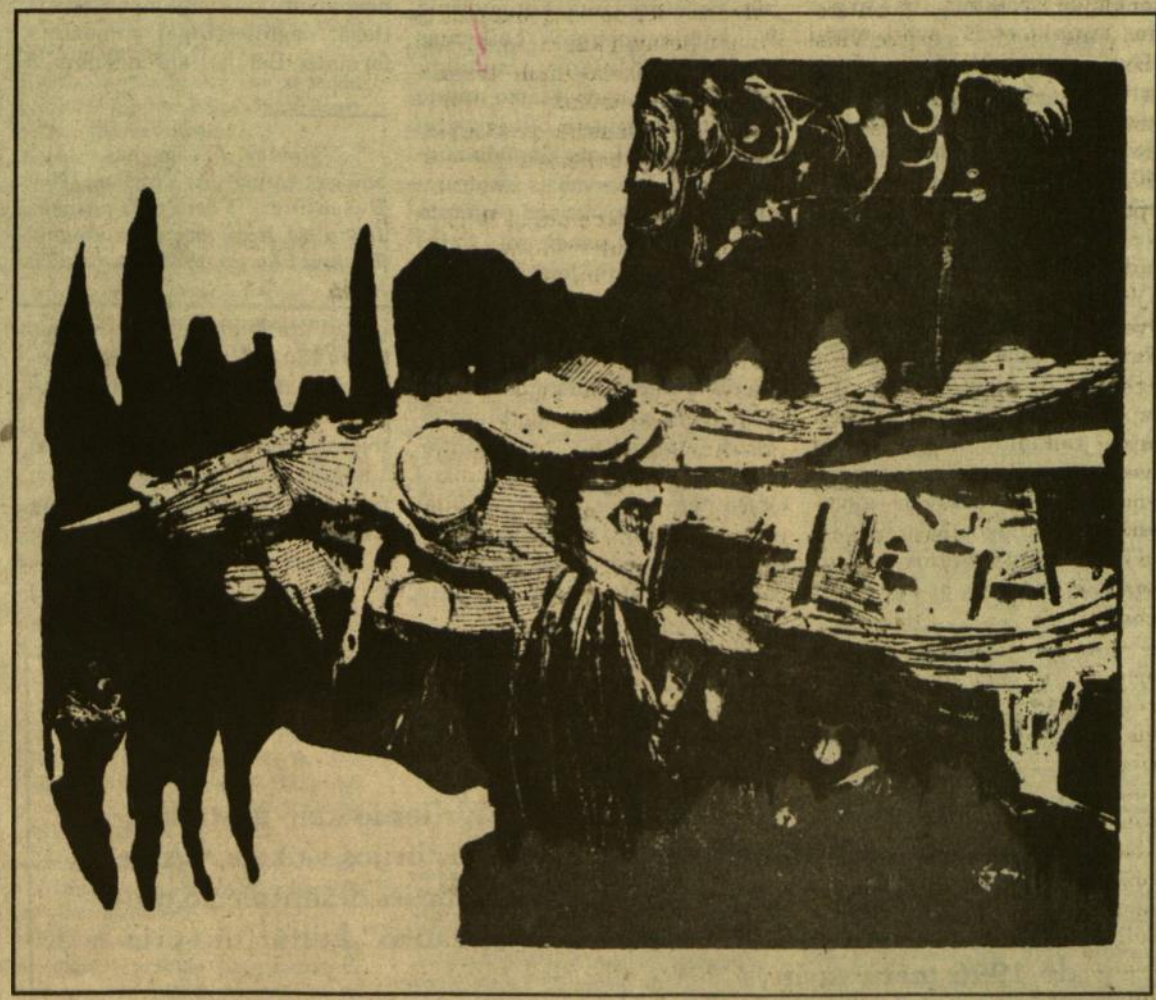
Pirmaisiais metais su Romu išmokau pakuoti paveikslus, grafikos darbus, bent po kelis siuntinius per savaitę, į parodas ar konkursus, kuriuose Romas dalyvaudavo. Tuo metu (1960-1975) Jungtinėse Amerikos Valstybėse grafikos menas klestėjo. Parodos vyko šimtais visoje Amerikoje, o ypač New York'e. Beveik kas savaitę atėdavo laiškas, patvirtinant Viesulo dalyvavimą parodoje arba pranešantis kokios nors premijos laimėjimą.

Besilankant galerijose ir muziejuose, man aiškėjo, koks Viesulas buvo geras mokytojas. Jis mane išmokė, kaip vertinti meno darbus. Jis su dideliu užsidegimu man aiškino technišką darbo atlikimą, aptardavo menininko, besiekiančio savo tikslo, sėkmę ar nesėkmę. Jis išlavino mano akį, kaip atskirti gerus darbus nuo antraeilių. Vėliau, kai pradėjau

(Nukelta į 3 psl.)

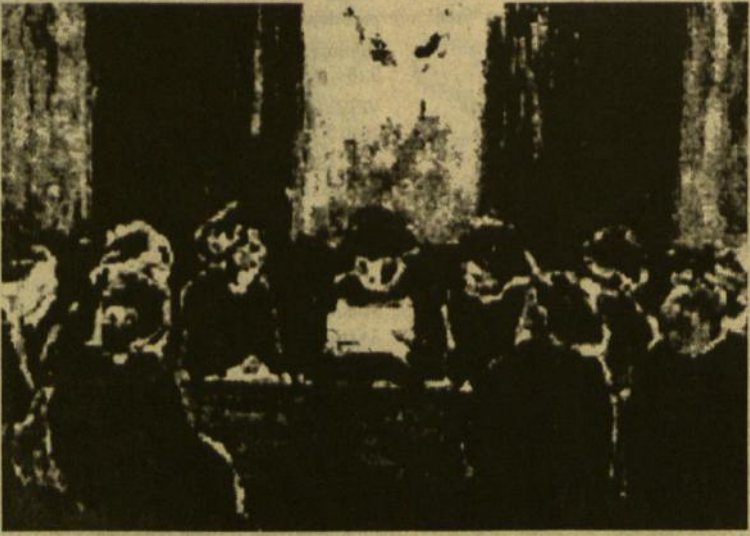

Romas Viesulas kabina paveikslą „23-ioji diena“ 1971 metais.

Romas Viesulas

Išvykimas, 1960
Ofortas

Mariana Veriovkina

Mariana Veriovkina

Policijos postas Vilniuje, 1914–1915

Ir vėl grįžtant prie Čiurlionio...

(Atkelta iš 1 psl.)

reti. Jean-Claude Marcadé, atrodytų, tų skrupulų neturi. Faktiškai jo bibliografijoje aptinkam netgi vieną leidinį lietuvių kalba: Marko Etkindo vertimą *Pasaulis kaip didelė simfonija* (1976).

Kuriožiška ir kartu apmaudu, kad tuo pat metu Jean-Claude Marcadé kažkodėl praleidžia negirdomis kita, itin reikšmingą leidinį apie Čiurlionį, pasirodžiusį Vilniuje, kuriuo savo metu labai didžiavos žmonės dėl jo išorės puošnumo ir reprodukcijų kokybės. Tai Valerijos Čiurlionytės-Karūžienės ir Juditos Grišenės redaguota monografija: *Mikalojus Konstantinas Čiurlionis*. Vilnius: Vaga, 1981 (c. 1977).

Tam leidiniui įvadą, išverstą į keturias svetimas kalbas, yra parašęs Lionginas Šepetys ir tai nepalyginamai prašmatnesnis leidinys už išeiviškąjį, čikaginį. Vietoj 32 spalvotų reprodukcijų,

aptinkamų Rannit'o knygoj, čia turi 214 spalvotų ir antra tiek nespaltvų (piešinių bei grafikos darbų nuotraukų). Vien todėl buvo būtina nurodyt jo egzistenciją skaitytojui ir tas Marcadé neapsižiūrėjimas itin nemalonus.

Grįžtant prie *L'Avant-garde russe* leidinio, pravartu paminėti, kad Čiurlionio pavardė yra vienintelė lietuviška pavardė minima knygoj. Ir čia kažkaip latviai mus lenkia. Jų Valdemars Matvejs (kažkodėl pakeitęs pavardę į Vladimirą Markovą) apšaukiamas leidinyje ne vien avangardinio sąjūdžio vėliavnešiu, bet ir išskirtinio brandumo meno kritiku, nelaiku mirusiu.

Lietuvos vardą išgirstam minimą vos vienam kitam kontekste. Aptardamas Muenchene gyvenusių rusų tapytojų spalvinių gamų savitumą, Marcadé pramena tą originalumą, kuris jaučiamas Javlenksio bei Kandinskio atvejais (ypatingai

drobėse, tapytose prieš 1910 metus), „slavišku“. Bet, jo nuomone, Marianos Veriovkinos atveju, tiktų pasirinkt terminą „Šiaurietiškas“ ar „lietuviškas-slaviškas koloritas“, apsakant jo švytėjimą ir vaiskumą, kuriuos menininkės siela pasavinusi savo vaikystės, praleistos Lietuvoj, laiku“.

Prierašas

Nors Mariana Veriovkina (Marianne von Werefkin) buvo žinoma Europoj dailininkė, priklausiusi ekspresionistų „Der Blaue Reiter“ grupei, jos pavardės neaptikau *Lietuvių enciklopedijoje*. Geru žodžiu, tačiau,

paminimas jos brolis Petras, prieš Didįjį karą buvęs Kauno, vėliau Vilniaus, gubernatorium.

Pasirodo Mariana yra dažnokai pas jį lankiusi ir sukūrusi tuose miestuose kai kuriuos savo paveikslus, savo nuotaika primenančius Edward Munch'o darbus. Deja, jie neliko Lietuvoj. Yra išlikę vien jos laišakai, rašyti kolegai Aleksejui Javlenskui, kurie yra saugomi Martyno Mažvydo bibliotekos rankraštyne.

Jais ir kita dokumentine medžiaga pasinaudojusi, dailėtyrininkė Laima Laučkaitė yra parašiusi išsamų ir spalvingą straipsnį apie Marianą Veriovkiną, išspausdintą šių metų *Literatūros ir meno* liepos 5 dienos numeryje.

Prisimenant dailininką Romą Viesulą

(Atkelta iš 2 psl.)

Romui padėti spausdinti grafiką, dar geriau supratau, kaip grafiką kuriama ir kaip pasireiškia gero dailininko talentas.

Po vienerių metų Philadelphiaje Viesulas buvo paskirtas Temple universiteto vykti į Romą, Italiją, dėstyti grafiką to universiteto filiale, kurį Viesulas buvo padėjęs įsteigti. Į Romą keliavom per Ramųjį vandenyną, nes norėjom aplankyti Japoniją ir kitus Azijos kraštus. Romas labai mėgo keliauti.

Treji metai, praleisti Romoje (1969–1972), buvo prasmingi Viesulo vystymuisi. Jis apvainikavo savo karjerą Venecijos Meno bienalėje 1970 metais. Ten atstovavo Jungtinėms Amerikos Valstybėms jam suteiktu titulu „Artist in Residence“ ir dalyvavo Bienalėje su savo grafikos darbais. Būti išrinktam iš visos Amerikos atstovauti Amerikai tarptautinėje parodoje Romui buvo nepaprastai didelė garbė ir dvasinis pasitenkinimas. Bienalėje jis sukūrė litografijų triptiką „Overpass“.

Tais pačiais metais, gegužės mėnesį, mums gimė pirmas sūnus, Romas Tauras. Sūnaus gimimu jis labai džiaugėsi. Sūnus paveldėjo tėvo dovaną. Dar jaunas būdamas, Tauras pradėjo piešti ir iki šių dienų piešia puikius šaržus. Sūnaus gimimo proga Romas sukūrė pirmą didelį darbą ant drobės – „Apreiškimą“ („Annunciation“). Jis ilgai svajojo kurti didelius grafikos darbus, bet popieriaus mažas dydis ir spausdinimo aparatai apribodavo kūrinio dydį. Nutarė spausti ant drobės. Patį įvaizdį išpjaustė ant linoleumo plokštės. Darbą spausdinom mudu abudu – uždėjęs dažą ant plokštės, uždengėm drobę ir su mažais rutuliukais ir šaukštais atspausdinom pirmą darbą – truko 10 valandų, bet rezultatas buvo puikus. Vėliau Romas panašiai sukūrė dar penkis kitus darbus.

1971 metais Romas pradėjo kurti „Raudas“ Salzburg'e, Austrijoje. Ten Augustiner muziejuje jis susidomėjo viduramžių kankinimais irankiais. Pralaidom visą savaitę Salzburg'e. Jis piešė ir fotografavo šiuos įvairius įrankius. Tai buvo pradžia, o vėliau iš to vystėsi „Raudų“ ciklas (jų yra 14 su puse). Juodo popieriaus, kuris gerai priimtų reljefą nėra. Viesulas dažė kiekvieną baltą popieriaus lapą specialiais dažais, džiovinom ir po kelių savaitių spausdino „Raudas“ nuo linoleumo plokščių. „Raudos“ sukurtos lietuvių liaudies raudų tematika. Jos išreiškia žmogų amžiais lydėjusios kančios ir kartu Romo sielvartą dėl sovietų okupantų žiaurių lietuvių kankinimų. Pasakytinis paveikslas nuplėštas per pusę, nes nutrūksta kankinimas... Lyg Romas būtų nujautęs, kad Lietuvos kančios eina prie galo.

Grįžus į Philadelphia, Romas toliau dėstė Tyler meno mokykloje. 1973 metais mums gimė antras sūnus Vytautas, o 1974 metais dukterė Austėja. Vytautas šiuo metu studijuoja meną toje pačioje Tyler mokykloje ir turi tėvo temperamentą ir talentą menininkui. Austėja šiais metais baigė lingvistiką Georgetown universitete. Ji nuo mažens rašo poeziją ir aplamai domisi menu ir literatūra. Taip ir matau visuose Romo vaikuose tą menišką gyslelę, kurią Romas paveldėjo iš savo tėvo, Daugpilio teatro kūrėjo.

Romas buvo rūpestingas tėvas. Jis domėjosi vaikų mokslu, platinom jų akiratį, juos veddamas į muziejus, koncertus ir kitus renginius. Mums abiem rūpėjo, kad vaikai kalbėtų lietuviškai ir gerai pažintų lietuvių kultūrą. Kiekvieną vakarą vaikai klausėsi lietuviškų pasakų – vieną vakarą mama, o kitą vakarą tėtis arba skaitė, arba kūrė pasaką. Vaikams paaugus, kiekvienas vaikas turėjo pats sukurti pasaką. Vaikams ypač patiko pa-

sakų knygos, gautos iš Lietuvos, kurios labai skyrėsi nuo amerikietiško pasakų knygu.

Romą lietuvių liaudies menas labai domino. Jis kruopščiai studijavo ir klausėsi lietuviškų liaudies dainų, kurias mėgo su draugais dainuoti kaip sutartines. Kai nuvažiuodavom pas Vytautą Igną „giraiteje“, Connecticut valstijoje, Romas su to miško vyrais Vytautu Alksniniu, Zenonu Juriu, Algimantu Keziu ir Vytautu Ignu užtraukdavo sutartines, kad skambėdavo visa giria.

Romas Viesulas

Madona su įkaitu, 1958
Litografija

Juozė Krištolaitytė

LAIŠKAI

Man sako –
Nesaugok tų senų laiškų,
Nereikia tų popiergalių gelsvų,
Kurių vis tiek jau neskaitai...
O aš su jais vis skirtis negaliu,
Nes žodžiai tie laiškūs
Paskirti man
Ir tikrai man vienai,

Ir kai jau būsiu žilagalvė
Ir užmiršta visų,
Su žodžiais tais tyliais
Lapeliuose laiškų
Džiugiai pasikalbėt galėsiu,
Užtai ir negaliu dar skirtis
Su žodžiais lapeliuose laiškų...

Tie žodžiai tylūs ir geri,
Širdies kalba,
Švelniu pasikalbės dvelkimu
Atsiliepia į mane
Ir aš tą kalbą suprantu...

1990.5.15

ŽIEMOS TYLA

Užmigo mano tėviškės laukai,
Apsidengė baltų sniegu klotu.
Užmigo visi sodo medžiai
Ilgos žiemos miegu.

Nei margaspalvis paukštis iš pietų
Plačioj padangėj neskrajos,
Nei vikri dūzgianti bitelė
Medaus saldžiausio neieškos.

O ta aukštoji liepa šalia tako
Vis stovi kaip stovėjęs,
Tarsi žmogaus rankas
Plikas šakas aukštyn iškėlus.

Ji lyg ir pamojuoja
Pro šalį praskrendančiam vėjui
Ji lyg kažką suošia
Pūkuotam debesėliui.

Mano gimtų namų griuvėsiuose
Šiurpi ir neįauki tyla.

Tik sniegas baltas
Krinta kaip seniau.

O uždengtos sniegu klotu
Ir mano pėdos ten yra...

1978.11.16

jiems aprodė miestą, muziejus ir apdovanojo įvairiais meniškais įrankiais bei reikmenimis. Tuo metu abiem dailininkams iš Lietuvos buvo labai keblu bendrauti su Romu, nes rusų ambasada Gudaitį, kuris grupei vadovavo, ir Gibavičių labai sekė. Gibavičius naktį per rusų ambasados sieną perlipdavo, kad galėtų su Romu susitikti ir laisvai pabendrauti.

Romas į Lietuvą grįžo tik vieną sykį, 1962 metais, aplankyti savo šeimą. Tada leisdavo Lietuvoje pabūti tik penkis dienas. Jo motina, brolis ir sesuo turėjo atvykti iš Daugpilio į Vilnių su juo susitikti. Romui labai rūpėjo pamatyti motiną, nes jis su ja turėjo ypatingą dvasinį ryšį. Motina rašydavo Romui ir jo broliui Kostui laiškus. Ji palaikydavo ryšius tarp visų šeimos narių. Abu broliai siuntė siuntinius į Latviją, norėdami padėti savo šeimoms. Kostas klebonavo vienoje bažnyčioje Vokietijoje ir ten mirė 1978 metais. Su broliu Kostu Romas palaikė glaudžius ryšius, ir Kostas kelis sykius mus aplankė Philadelphiaje.

Grįžus iš Romos 1972 metais Romas didelių grafikos projektų nebesukūrė. Jam parūpo kiti meniškai darbai. Jis mėgo iliustruoti knygas. Vokietijoje iliustravo daug knygų ir kūrė vinjetes periodiniams leidiniams. 1981 metais Romas sukūrė iliustracijas Alfonso Nykos-Niliūno Virgilijaus *Georgikų* lietuviškam vertimui. Iliustracijos realios, ne abstrakčios. Viesulas kiekvienai iliustracijai ieškojo tikro objekto. Bekurdamas karvių piešinius, važiuodavo į kaimą ir visą dieną praleisdavo laukuose, piešdamas karves. Bites piešė apsirėngęs bitininko rūbais, bestebėdamas bites avilio prieangyje. Paukščių, atitinkančių Virgilijaus apibūdinimui, ieškojo miškuose. Gyvulių jungą rado viename Penssylvanijoje kaime, o taurių ir kitų objektų ieškojo muziejuose. Romo kruopštumas detalėms buvo nuostabus. Jis piešė kiekvieną plunksną atidžiai, nupiešęs pataisydavo, perpiešdavo ir tik tada pervesdavo į plokštę. Šios iliustracijos atspausdintos kaip atskiri grafikos paveikslai.

Du kiti projektai Romą ypatingai užangažavo – tai Teleforo Valiaus monografija ir Prano

Domšaitio tapybos nupirkimas Lietuvių fondui. Valiaus monografiją parašyti ir paruošti spaudai užtruko dvejus ilgus metus. Su p. Valiene Romas paruošė įvadą, biografinę ir Valiaus darbus fotografui. Jis parinko spaus-tuvę, knygą apipavidalino ir ją platinom. Valius Romui buvo labai artimas asmuo, ypač jį paveikęs studijų metais Freiburg'e. Valius buvo tas asmuo, kuris pas Romą atpažino talentą grafikui, nes Romas įstojo į meno mokyklą studijuoti tapybą. Vokietijoje būdamas, padarė labai daug portretų, kurie jam labai sekėsi. Tačiau po Freiburg'o portretų nebedarė. Vieno profesoriaus aštri kritika jį smarkiai paveikė. Jis nustojo piešti veidus, išskyrus kelis, padarytus Amerikoje. Vėliau grįžo prie portretų – nupiešė savo vaikų portretus, bet kitų nedarė.

Dailininko Prano Domšaitio darbai Romui buvo ne tik įdomūs, be, jo manymu, Domšaitis buvo vienas iš stiprių lietuvių tapytojų, kurio menas turėjo būti supirtas, kad pasiliktų lietuvių tarpe, o ne išsisklaidytų po visą pasaulį. Nors daug kas Lietuvių fondą kritikavo dėl šių darbų nupirkimo, bet, Romo manymu, jie buvo vertingi ir turėjo būti grąžinami į Lietuvą.

Su dr. Vitoliu Vengriu susipažinęs, jo įtaigautas, Viesulas pradėjo kurti ekslibrisus. Jų sukūrė daugiau nei 40 ir laimėjo už juos kelias premijas. Svarbus Romo gyvenime buvo šv. Kazimiero ženklo sukūrimas. Jis buvo išleistas paminėti 500 metų sukaktį nuo šv. Kazimiero mirties – 1484-1984. Vatikano pašto ženklų komisija tik labai retai leidžia ženklą sukurti ne italams. Romo Viesulo projektas ir buvo vienas iš tų retų atvejų, kai komisija jį pasirinko. Ženklas išleistas trim skirtingom kainom. Šio ženklo Vatikane pirkti jau nebėra.

Romas aktyviai dalyvavo Tyler meno mokyklos komitetuose, prisidėjo prie naujų studijų kūrimo (o ypač grafikos skyriaus). Jis aplamai jautėsi tos institucijos organine dalimi. Jis aktyviai prisidėjo prie Romoje, Italijoje, filialo įsteigimo. Todėl 1985 metais, kai reikėjo direktoriaus Temple universiteto filialui Romoje, Romas drauge su šeima

nutarė priimti to filialo direktoriavimą. Nors Romas administracinio darbo nemėgo, bet dėl vaikų nutarė vykti į Romą, kad jie galėtų pramokti italų kalbos ir praplėsti akiratį.

Roma Viesulai buvo tai antri namai – Italija jam buvo labai prie širdies. Jis puikiai mokėjo italų kalbą ir gerai suprato italų psichologiją. Todėl direktoriavimui jis tiko. Nors administravimas jį mažiausiai traukė, tačiau bendravimas su studentais ir dėstytojais jam labai gerai sekėsi. Visi Romą mėgo ir su juo turėjo šiltus ryšius. Jam daugiausia rūpėjo dėstymas, studijų lygis ir studentų gerovė. Aš jam padėjau kaip vicedirektorė studentų reikalams. Didelė dalis darbo buvo visuomeniška – palaikymas ryšių su italais, paties filialo praplėtimas ir jo oficialus įsijungimas į italų, amerikiečių ir europiečių Romoje esančių meno mokyklų ir universitetų veiklą. Mes gerai sutarėm su italais dėstytojais ir darbininkais universitete. Lietuviška galvosena ir bendras tarptautinis išsilavinimas mum padėjo su italais bendrauti ir užmegzti gerus santykius. Romas po trejų metų direktoriaavimo planavo išeiti į pensiją, bet išėjo kitaip.

Staigus širdies priepuolis su komplikacijom jį paguldė į ligoninę. 1986 m. lapkričio 7 d. mirė. Prieš mirtį paprašė būti palaidotas Romoje. Ankstyvesniuose pokalbiuose buvo minėjęs, kad norėtų būti palaidotas Lietuvoje. Nors Lietuvos menininkai jį kvietė aplankyti Lietuvą su savo darbais, jo nusistatymas buvo laukti laisvos Lietuvos ir tik tada, ir ją sugrįžti. Jo menas jau grįžo ten – Romo Viesulo grafikos darbų paroda keliauja po Lietuvą. Jo palaikai grįš į Lietuvą 1997 metų pavasarį ir bus palaidoti Antakalnio kapinėse, Vilniuje. Ten jam ilsėtis bus lengva.

Romas Viesulas buvo palaidotas Prima Porta kapinėse, Romoje. Pagal Romos miesto įstatymą, jo palaikai turi būti iškasami po dešimt metų. Tas iškasimas įvyks 1997 metų vasario

(Nukelta į 4 psl.)

„Draugo“ kultūrinio priedo 1996 metų turinys

LIETUVA

ADAMKUS, Valdas. Šiandienos negandos, bet rytojaus Lietuvos vizija... 7.13
Amerikos žydų komiteto pirmininkas apie lietuvių — žydų santykius 10.26
a. Il. Gedulo ir vilties dieną minint 6.15
a. Il. Viltis Lietuvos dešinei 10.19
AMBRASAS, SJ, kun. Kazimieras J. Gedulo ir vilties dienos paraštėje 6.22
DAMBRAVA, Vytautas. Ateitininkai pasaulyje ir tėvynėje 2.3
GIRNIUVIENĖ, Rima Marija. „Apvalaus stalo“ riteriai. Pokaliai su kai kuriais Lietuvos politikais 9.14; 9.21; 9.28; 10.5; 10.12

Išėjovios dabartinė prasmė. Ateities savaitgalio diskusijos: kun. Vytautas Bagdanavičius, MIC, Juozas Kojelis, Regina Narušienė, Jonas Pabedinskas, Aldona Žemaitė 5.11

kt. Be mūsų neapsieinama 6.1

LANDSBERGIS, Algirdas. Šventė Manhattan'e — iš Vilniaus atvyksta YIVO dokumentai 2.17

LANDSBERGIS, Algirdas. Lietuviai kopja į Vakarų televizijos viršūnes. „Bagdona“ ir „Ignotas“ detektyviniame Oxford'e 3.9

MELNIKAS, Petras. Ieškant normalios ekonominės išminties 11.30

NARUTIS, Pilypas. 34,260 6.15

NARUTIS, Pilypas. Kalba ir kiti liudininkai... 10.26

NAUJOKAITIS, Algimantas Antanas. Susitikimas su „Metų“ žurnalu 12.21

PABEDINSKAS, Jonas. Savamoksliai ir aukštamoksliai 1.6

PABEDINSKAS, Jonas. Vakarų itaka rytinei nomenklatūrai 2.3

PABEDINSKAS, Jonas. Lietuvai McDonal'd's dar nereikia 3.30

PABEDINSKAS, Jonas. Manifestacijos, propaganda ir reklama, siekiant judinti eksportus iš Lietuvos 5.4

PABEDINSKAS, Jonas. Piktos ir neatsakingos išvados 6.15

PABEDINSKAS, Jonas. Blogo valdymo rezultatai 7.20

PABEDINSKAS, Jonas. Besikeičianti politinė panorama išėjovioje 9.21

PABEDINSKAS, Jonas. Pasivalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

PABEDINSKAS, Jonas. Pasižvalgius po Seimo rinkimų išdavys 11.23

NARAŠKEVIČIUS, Vytautas. Didi dainos dalis 6.29

ŠIDLAUSKAS, Aleksandras. Eilėraštis sunku rašyti 4.13

TAMOŠAITIS, Regimantas. Sirkės ir kiaušinio kova. Iš Vinco Krėvės archetipų gyvenimo 2.10

TEREŠKINAS, Artūras. Absoniškos obsesijos: eilėraštis pasipriešinimų retorikoje (nerimtas traktatas apie eilėraštį) 4.20

VAINILAITIS, Martynas. Tarytum paukštis giesmininkas — Bernardas Brazdžionis — Vytė Nemunėlis 3.16

VISVYDAS, Pranas. Tryliktas sonetas. 2.24

VISVYDAS, Pranas. Detalūs vėriniai 4.13

VISVYDAS, Pranas. Susitikimas su Lapkričio naktų poetu 11.9

ZALATORIUS, Albertas. Būreliu — per žydinčių pienukų lauką. (Lietuvių egzodo novelė) 7.6

ISTORIJA

GIMBUTAS, Jurgis. Trys broliai Karosai iš Vėjelėškio 10.19

KAUNAS, Domas. Pirmosios lietuviškos knygos 450-ųjų metinių išvakarėse 4.13

KLEIZA, Vaclovas. Kazys Bizauskas: jo laikai ir mūsų 11.9

MEŠKAUSKAS, Juozas. Lietuvių uždaviniai laiko ir erdvės perspektyvoje 5.18, II 5.25, III 6.1

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

NARUTIS, Pilypas. Dainuojantys partizanai, dainuojantys sukilėliai 12.14

JONYNAS, Vytautas A. Ir dar apie Čiurlionį 12.28

Kazio Kestučio šimo fotografijų paroda 5.4

KEZYS, Algimantas. Ar tokia yra Lietuva? Žodis parodos „Grižtančių paukščių preliudijos“ atidaryme 1.27

KEZYS, Algimantas. Mitas reikia branginti 3.30

KEZYS, Algimantas. Povilas Puzinas — poetas realistas 6.8

KEZYS, Algimantas. Vaclovo Strauko „Kopos“ 7.27

KEZYS, Algimantas. Jurgio Daugvilos paroda Lemont'e 11.2

KORSAKAITĖ, Ingrida. Mstislavo Dobužinskio ciklas „Senoji Lietuva“ (ir jo vieta lietuvių išėjovios meniniame gyvenime) 1.13

KRIŠTOPIENĖ, Asta. „Grižtančių paukščių preliudijos — bevadės impresijos“ 2.3

KRIŠTOPIENĖ, Asta. Vytauto Šeštausko-Gulbino fotografijų paroda 6.15

KRIŠTOPIENĖ, Asta. Vytauto Šeštausko-Gulbino fotografijų paroda 6.15

KRIŠTOPIENĖ, Asta. Vytauto Šeštausko-Gulbino fotografijų paroda 6.15

KRIŠTOPIENĖ, Asta. Vytauto Šeštausko-Gulbino fotografijų paroda 6.15

KRIŠTOPIENĖ, Asta. Vytauto Šeštausko-Gulbino fotografijų paroda 6.15

KRIŠTOPIENĖ, Asta. Vytauto Šeštausko-Gulbino fotografijų paroda 6.15

KRIŠTOPIENĖ, Asta. Vytauto Šeštausko-Gulbino fotografijų paroda 6.15

KRIŠTOPIENĖ, Asta. Vytauto Šeštausko-Gulbino fotografijų paroda 6.15

KRIŠTOPIENĖ, Asta. Vytauto Šeštausko-Gulbino fotografijų paroda 6.15

KRIŠTOPIENĖ, Asta. Vytauto Šeštausko-Gulbino fotografijų paroda 6.15

KRIŠTOPIENĖ, Asta. Vytauto Šeštausko-Gulbino fotografijų paroda 6.15

KRIŠTOPIENĖ, Asta. Vytauto Šeštausko-Gulbino fotografijų paroda 6.15

KRIŠTOPIENĖ, Asta. Vytauto Šeštausko-Gulbino fotografijų paroda 6.15

KRIŠTOPIENĖ, Asta. Vytauto Šeštausko-Gulbino fotografijų paroda 6.15

KRIŠTOPIENĖ, Asta. Vytauto Šeštausko-Gulbino fotografijų paroda 6.15

KRIŠTOPI